

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Samsun/TÜRKİYE
bsisman@omu.edu.tr
ORCID

**ÂŞIK VEYSEL'İN
ŞİKÂYETNÂME VE
ÖĞÜTNÂME TÜRÜNDE
ŞİİRLERİ**

AŞIK VEYSEL'S POEMS IN THE
TYPES OF COMPLAINTS AND
ADVICE

Makale Türü: Araştırma Makalesi | Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 15.06.2023 | Received Date: 15.06.2023
Kabul Tarihi: 23.08.2023 | Accepted Date: 23.08.2023
Yayımlanma Tarihi: 01.10.2023 | Date Published: 01.10.2023

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Şişman, Bekir, "Âşık Veysel'in Şikâyetnâme ve Öğütnâme Türünde Şiirleri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Âşık Veysel Hatırasına Gelenek ve Edebiyat Özel Sayısı, Ekim 2023, s. 30-47.

Şişman, Bekir, "Aşık Veysel's Poems in the Types of Complaints and Advice", *Hikmet-Journal of Academic Literature, Tradition and Literature Special Issue in Memory of Âşık Veysel*, September 2023, p. 30-47.

10.28981/hikmet.1315454

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA
GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI
YIL 9, EKİM 2023

Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN

ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİKÂYETNÂME VE ÖĞÜTNÂME TÜRÜNDE ŞİİRLERİ

AŞIK VEYSEL'S POEMS IN THE TYPES OF COMPLAINTS AND ADVICE

ÖZ

2023 yılı, Âşık Veysel'in vefatının 50. yıl dönümü münasebetiyle UNESCO tarafından anma ve kutlama yıl dönümleri programına alındı. Bu vesile ile Âşık Veysel ve temsil ettiği gelenek bir kez daha gündeme geldi. Kimi âşıklar vardır ki söylediği sözler kendi çağını aşmış ve çağlar ötesine hitap eder olmuştur. Âşık Veysel de bu nitelikte bir halk şâiridir. Veysel, fiziksel olarak görme yetisini küçük yaşlarda yitirmiş olsa da ümidini hiçbir zaman yitirmemiş, maddi gözüyle değilse bile gönül gözüyle dünyaya, insanlara ve olaylara bakabilmeyi başarmış bir şahsiyettir.

Onun aşka, tabiata, insana, maneviyata ve cemiyete dair pek çok şiiri bulunmakla birlikte şiirleri iyice tetkik edildiğinde -belki de kendisini bir misyon adamı olarak görmesi nedeniyle- şikâyetnâme ve nasihatnâme türünde söylediği şiirlerinin daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Veysel, şiirlerinde esasen üç şeyden şikâyet eder. Bunlar; cehalet, yoksulluk ve ihtilaftır. Buna karşılık ise o, adeta bunların panzehri olarak kabul ettiği eğitimi, okumayı, fabrika kurmayı, üretim yapmayı ve birlik-beraberliği sağlamayı öğütler. Bu konudaki görüşlerini de nasihatnâme türündeki şiirlerinde belirtir, hissettirir. Bu çalışma için Veysel'e ait olduğu tespit edilen şiirlerin tamamı üç farklı kaynaktan yararlanılarak tetkik edilmiştir. Bu şiirlerden yola çıkılarak onun toplumsal sorunlara karşı ne türden çözüm önerileri sunduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Cehalet, Yoksulluk, İhtilaf, Okul, Fabrika, İttifak.

ABSTRACT

The year 2023 was included in the program of commemoration and celebration anniversaries by UNESCO on the occasion of the 50th anniversary of the death of Âşık Veysel. On this occasion, Âşık Veysel and the tradition he represents came to the fore once again. There are some lovers whose words have exceeded their own age and have been addressed beyond the ages. Âşık Veysel is a folk poet of this nature. Although Veysel lost his ability to see physically at a young age, he never lost hope and is a person who has managed to look at the world, people and events with his heart, if not his material eye.

Although he has many poems about love, nature, people, spirituality and society, when his poems are examined thoroughly -perhaps because he sees himself as a man of mission- it is seen that his poems in the type of complaint and advice stand out more. Veysel mainly complains about three things in his poems. These; ignorance, poverty and conflict. On the other hand, he advises education, reading, establishing factories, producing and providing unity, which he accepts as an antidote to these. He expresses his views on this subject in his poems in the type of advice and makes them feel. For this study, all of the poems identified as belonging to Veysel were examined using three different sources. Based on these poems, it has been tried to determine what kind of solutions he offers against social problems.

Keywords: Âşık Veysel, Ignorance, Poverty, Conflict, School, Factory, Alliance.

Giriş

Âşıklar ellerinde sazları, dillerinde sözleri ile diyar diyar gezen, gittikleri yerlerde şiirler söyleyip hikâyeler anlatan, bir araya geldikleri âşıklarla karşılaşmalar yapan, muamma asıp muamma çözen, hikmetli sözler söyleyen, Türkçenin inceliğini en güzel biçimde sergileyen; yine obadan obaya, köyden köye, şehirden şehre haber taşıyan, kültür aktarıcılığı yapan, halkın dertlerine tercüman olan sanatçı tiplerdir. Bu tiplerin Türk dünyasındaki adlandırılışları, telaffuz edilmiş biçimleri farklı olsa da taşıdıkları tarihi misyonları ve yerine getirdikleri toplumsal işlevleri yüzlerce yıldır hiç değişmemiştir.

Anadolu coğrafyasında adına âşık denilen bu sanatçı tiplerin yüzlerce yıldır değişmeyen ve bu sanatı bir geleneğe dönüştüren bazı bireysel özellikleri de bulunmaktadır: Saz çalmaları, doğaçtan şiir söylemeleri, yaşadıkları yörenin Ağız özelliklerini yansıtmaları, eserlerinde Türk halk şiirinin temel özelliklerini yansıtmaları, icra esnasında dinleyicilerle ve diğer sanatçı kişiliklerle diyalog halinde olmaları onların belli başlı temel özellikleridir. Bu özellikler aynı zamanda yüzyıllardır devam edegelen geleneksel halk şiirimizde sürekliliği ve müsterekliliği sağlayan unsurlardır. (Günay, 1992, 5)

Âşıkların ya da diğer bir ifade ile halk ozanlarının/halk şâirlerinin sanatlarını icra ederken ortaya koydukları şiirler hem şekil hem de içerik/tür yönüyle sınıflandırılmaktadır. Güzelleme, taşlama, koçaklama ve ağıt gibi klasikleşmiş türler yanında nasihatnâme, şikâyetnâme, şâirnâme, elifnâme, yaşnâme gibi türlerde de eserler veren âşıklar, halkın içerisinde yahut yöneticilerde gördükleri ve dile getirdikleri kimi aksaklıkları, sosyal, siyasal, ekonomik ve ahlaki bozulmaları; yine bunlara karşı alınması gereken tedbirleri ve verilmesi gereken öğütleri/tavsiyeleri şikâyetnâme ve nasihatnâme türündeki şiirlerinde dile getirmişlerdir. Cumhuriyet devrinde bu misyona ve vizyona sahip olan âşıkların başında elbette Âşık Veysel Şatıroğlu gelmektedir. Veysel’in çok çileli, çetrefilli ve ibret verici hayat hikâyesi, onu bir sanatçı duyarlılığından öteye taşımış ve ona bir bilge kişilik kazandırmıştır. Bu acılar ve çileli hayat onu sindirmemiş bilakis güçlendirmiştir.

Âşık Veysel aynı zamanda vatan sevgisiyle, vatanına olan bağlılığıyla da dikkat çekmiş bir halk ozanıdır. Şiirlerinde vatan sevgisine geniş yer vermiş; her zaman vatanını övmüş ve yüceltmıştır. Bu yönüyle Veysel’in vatan sevgisini konu edindiği şiirlerinden eğitim-öğretimde de faydalanmak mümkündür. (Kara-Tören, 2011, 135)

Onun ayrıca aşka, tabiata, maneviyata, ülkeye, Türklüğe, Müslümanlığa ve insanlığa dair pek çok şiiri mevcut olmakla birlikte, şiirleri incelendiğinde Türk toplumu için en önemli mesele olarak gördüğü cehalet, yoksulluk ve ihtilaf konularını öncelendiği ve bunlara dair şikâyetnâme türünde şiirler söylediği görülmektedir. Bunlara karşılık ise, çözüm olarak kabul ettiği eğitimi, okumayı, fabrika kurmayı, üretim yapmayı ve birlik-beraberliği tavsiye ettiği nasihatnâme türünde şiirler söylemiştir. Veysel şiirlerinde

Anadolu’da yaşayan Türk halkının yalnızca sorunlarını dile getirmekle yetinmemiş, bunlara çözüm önerileri sunmaktan geri durmamıştır. Bu çalışmada, Veysel’in gönül gözüyle gördüğü, vicdanıyla düşündüğü, sazıyla dile getirdiği meseleler ve bunlara karşı sunduğu çözüm önerileri bir kez daha dile getirilmiştir.

Söz konusu çalışma için Âşık Veysel’e ait şiirlerin tamamı üç farklı kaynaktan yararlanılarak tespit ve tetkik edilmiştir. Bu çalışmalar; Ali Berat Alptekin tarafından kaleme alınan “Âşık Veysel (2009)” kitabı, Yavuz Bülent Bakiler tarafından kaleme alınan “Âşık Veysel (2011)” kitabı ve Kutlu Özen tarafından kaleme alınan “Âşık Veysel -Hayatı ve Şiirleri- (2018)” kitabıdır.

1. Âşık Veysel’in Şikâyetnâme Türündeki Şiirleri

Âşık Veysel, maddi gözüyle olmasa da gönül gözüyle dünyaya, insanlara ve olaylara bakabilmeyi başarabilmiş bir şahsiyettir. İnsanları, olayları, çevreyi, cemiyeti iyi gözlemlemiş ve analiz etmiş olan Veysel, cemiyet içerisinde var olan sosyal sorunları şiirlerine taşımayı başarmış bir şahsiyettir.

Âşık Veysel’in şikâyetnâme türündeki şiirlerine kendisine dair söylediği bir şiirle başlamak yerinde olacaktır. Zaman zaman kendi durumunu sorguladığı, bu durumdan şikâyet ettiği ve bu durumunu şiirleştirdiği de olmuştur. Aslında “Hayatım” şiiri onun kısa bir hayat hikâyesi gibidir ve bu yönüyle kısa bir yaşnâmeye benzemektedir. Onun küçük yaşta gözlerini kaybetmesi, nâçar kalması, insanlara muhtaç olması, sazını kendisine arkadaş yapması, çiçek hastalığına uğraması, daha sonra eşi tarafından aldatılması ve çocuklarının yetim kalması bu şiirinde işlediği konular olmuştur:

Genç yaşımda felek vurdu başıma

Aldırdım elimden iki gözümü

Yeni değim idim yedi yaşıma

Kayıb ettim baharımı yazımı

...

Üçyüz onda gelmiş idim cihana

Dünyaya bakmadım ben kana kana

Kader böyle imiş çiçek bahana

Levh u kalem kara yazmış yazımı

...

Veysel der dünyaya ben niye geldim

Her zaman ağladım ne zaman güldüm

Gönlüme teselli kendimde buldum

Sabır ile teskin ettim özümü. (Bakiler, 2011, 209-210)

ՀԻՔՄԵՏ - ԻԿՄԵՏ - حڪمت

HIKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

ÂŞIK VEYSEL HATIRASINA GELENEK VE EDEBİYAT ÖZEL SAYISI

YIL 9, EKİM 2023

ISSN: 2458 - 8636

Veysel bu şiirinde yaşadığı olayları, çektiği sıkıntıları, geçirdiği hastalıkları kaderin bir cilvesi olarak görür ve “Levh u kalem”de böyle yazıldığını, “çark-ı devrân”ın böyle döndüğünü söyleyerek biraz da kaderinden şikâyetçi olur. Şiirin sonunda dünyaya niye geldiğini sorup, her daim üzüldüğünü söyleyerek bir kader sorgulaması yapar. Ancak şiirin sonunda da bütün bunlara sabrederek ve tevekkül ederek kendisini teskin ettiğini söyler ve aslında bütün bunların bir imtihan olduğunu kabul ettiğini ihsas eder.

Onun şiirlerinde üzerinde durduğu ve şikâyette bulunduğu en önemli sorun insanların işlerinde hileye ve sözlerinde yalana başvurmalarıdır. Ona göre bu sorun insanların yoldan çıkmalarına, çeşitli felaketlere sürüklenmelerine neden olmaktadır. Alışverişte görülen güvensizliğin de cemiyeti bir felakete götüren zina ve ihanetin de yetim hakkı yemenin ve rüşvete tevessül etmenin de riyakârlığın ve doğruları söylemekten çekinmenin de temel nedeni hep bu hileye ve yalana başvurulmasıdır. Veysel, “İşte hiyle, sözde yalan olmasa” kavuştaklı şiirinde bu durumu şöyle ifade eder:

İnsanoğlu doğru yoldan şaşmazdı
İşte hiyle, sözde yalan olmasa
Türlü türlü felakete düşmezdi
İşte hiyle, sözde yalan olmasa

İstemezdi alış verişte senet
Kafalara yerleşmezdi ihanet
Ne zina olurdu, ne çapkın evlat
İşte hiyle, sözde yalan olmasa

Ne bir yetim hakkı ne de bir rüşvet
Yanmazdı gönüller olurdu hep şad
Derdim anlatırken denmezdi kapat
İşte hiyle, sözde yalan olmasa. (Bakiler, 2011, 153-154)

Ona göre fiskosun, dedikodunun, çirkin bir işe meyletmenin, cinayetin, hırsızlığın ve mahpusluğun temel nedeni de yine hile, yalancılık ve dolandırıcılıktır. Yine insanlar temiz ahlak sahibi olsalardı, birbirlerinden rızalık alsalardı, birbirlerine şüphe ile bakmasalardı cehennemde kullara ceza olur muydu derken, yine cehennemdeki ceza ve cefanın en büyük nedeninin hile ve yalana başvurmak olduğunu belirtir. Yani Veysel'e göre yalan, hile, düzenbazlık, sahtekârlık gibi olumsuzluklar insanlar için hem dünyada hem de ahirette en büyük felaket sebebidir; bu durum insanların hem dünyalarına hem de ahiretlerine mal olmaktadır:

Bu güzel sohbetle olmazdı fis fis
 Çirkin işe meyyal olmazdı nefis
 Ne cinayet ne hırsız ne hapis
 İşte hiyle, sözde yalan olmasa

Tamuda olmazdı kullara ceza
 Olsa temiz ahlak ve hüsn-i rıza
 Hiç şüphe girmezdi gönüle göze
 İşte hiyle, sözde yalan olmasa

Veysel bu yollarda sarfeder nefes
 Herkesin elinde gezer bir kafes
 Bin bir türlü derdi çeker mi herkes
 İşte hiyle sözde yalan olmasa. (Bakiler, 2011, 153-154)

Âşık Veysel'in sosyal hayata dair yaptığı gözlem ve saptamalardan biri de cemiyet ve aile içerisinde yaşanan çatışmalar, ailede huzursuzluk, mezhep ve çıkar kavgaları üzerinedir. Bu çatışmalardan ilki, dünyadaki insan karakterlerinin değişmesi, insanların aşırı şekilde dünyevileşmesi ve dünyaya meyiletmesi üzerine yaşanan çatışmalardır ki bunun neticesinde insanlar çıkarları peşine düşmüşler, anne babaya hürmeti terk etmişlerdir. Tâ 1967 yılından bahseden bir şiirinde halkın dilindeki çirkin sözlerden, kızlarda-gelinlerde gördüğü edepsizliklerden, küçüklerin büyüklere gösterdiği hürmetsizliklerden ve minnetsizliklerden bahseder:

Dünya tebdil oldu durum değişti
 Kimi aya gider kimi cennete
 Dünya güzellendi itibar düştü
 Anne baba yoksun kaldı hürmete

Bindokuzyüzaltmışyedi yılında
 Çirkin sözler gezer halkın dilinde

Ud edep kalmadı kızda gelinde
 Büyükler küçüğe gelir minnete. (Bakiler, 2011, 155-156)

Yine cemiyette görülen sen ben kavgasından, insanlar arasındaki menfaat çatışmasından ve ortaya çıkan kötülük ve fenalıklardan rahatsızlığını da dile getirir. Ayrıca Anadolu coğrafyasında hortlatılmaya çalışılan ve o

günlerde çokça gündemde olan mezhep (Alevi-Sünni) çatışmalarından, din odaklı kavgalardan rahatsızlığını ifade eder ve cennetin paylaşamadığından, oysaki cennetin bütün insanlara yeteceğinden bahseder. Ayrıca cemiyet hayatında bazı insanların sözlerinde durmadıklarını, doğruları bildikleri halde duyurmadıklarını ifade edip İslam'ın en önemli şiarı olan doğruluğu terk edip insanları aldatanlardan cennetin uzak olduğunu ifade eder:

Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peşi peşine
Mezhep kavgasından din dögüşüne
Sanki varıp sığmamışlar cennete

Kimisi söz verir sözünde durmaz
Hakikati doğru sözü duyurmaz
İşlediği suçun farkına varmaz
Ne yüzle varacağız ahirete. (Bakiler, 2011, 155-156)

Yine bu şiirinde kötülüklerin memlekette kök saldiğını, fitne fesadın çoğalıp arttığını, işin vahametinin çoğaldığını ve bu işin ıslahının ancak Allah'ın dilemesiyle mümkün olabileceğini; dinin temel şiarı olan doğruluğu, dürüstlüğü terk ederek cennete nasıl gidilemeyeceğini sorgular. Bu dünyadaki kavganın bitmeyeceğini, doğruları söylediği için kendisine asi denildiğini, bu durumun kendisini bezdirdiğini, gönlünü kederlendirdiğini, dolayısıyla ümidini yitirdiğini ve bir köşeye çekilmek suretiyle dünya meşgalesinden el-etek çekmek arzusunda olduğunu ifade etmektedir:

Kötülükler memlekete kök saldı
Fitnelik fesatlık arttı çoğaldı
Bu işin ıslahı Allah'a kaldı
Ulu Tanrım yardım etsin millete

Gitmiyor gönlümün kederi, yası
Doğru söyleyene diyorlar asi

Bitmez bu dünyanın kuru davası
Çekil Veyssel bir köşe-yi vahdete. (Bakiler, 2011, 155-156)

Âşık Veyssel'in genelde dünyanın mevcut durumunu ve insanlığın gidişatını; özelde ise ülkemizdeki insani ilişkilerin geçirdiği sarsıntıyı ve bozulmayı şiirinde ele almış ve bir aydın sorumluluğu içerisinde mevcut durumu eleştirmekten ve insanların dikkatini bunların üzerine çekmekten

geri kalmamıştır. “Galiba dünyanın sonuna geldik” şiirinde aile içerisinde gelinlerin ve kızların üstlendiği rollerin, davranış biçimlerinin ve insani ilişkilerin keşmekeşliğinden, gençlerin büyüklerinden nasihat dinlememelerinden ve öğüt almamalarından; ayrıca eski sohbetlerin, güzel sözlerin de bir hükmünün kalmadığından bahseder. Dünyaya meylin arttığını ancak insana değer kalmadığını, toplumda edep-erkânın yok olduğunu, günahın sevabın düşünülmediğini ve hakikate giden yolun terk edildiğini ve her şeyin birbirine karıştırıldığını söyler ve bundan şikâyet eder:

Galiba dünyanın sonuna kaldık
Gelin belli değil kız belli değil
Ne nasihat duyduk ne öğüt aldık
Sohbet belli değil söz belli değil

Dünya güzellendi tadı kalmadı
İnsanın edebi udu kalmadı
Günahın sevabın adı kalmadı
Hakikata giden iz belli değil

Veysel nene gerek dünyanın hali
Kimi hasır dokur kimisi halı
Tam çalgıya karıştırdık kavalı
Davul belli değil saz belli değil. (Özen, 2018, 144)

Âşık Veysel'in kişisel olarak yaşadığı olumsuz bir olayı biraz da mizah katarak şiirleştirdiği, buradan yola çıkarak da sosyal bir soruna parmak bastığı görülmektedir. “Kapı kitli, cüzdan cepte, para yok” kavuştağıyla şiirleştirdiği sözlerinde kendisinin nasıl soyulduğundan, parasının çalındığından, ne tür bir ihanete uğradığından bahseder. Bu olayın aydınlatılmasını beklerken, insanların bir kısmının doğru ifade verdiğini, bir kısmının ise yalan beyanda bulunduğunu ve bir planlı soyguna maruz kaldığını belirtir. Tarsus'ta bulunan Şadırvanlı Han'da başından geçtiğini belirttiği bu hırsızlık olayından sonra zor durumda kalmış ve bu psikoloji içerisinde parasını çalan hırsıza beddua etmiş ve bu şikâyetnâmeyi söyler:

Parça parça olsun paramı çalan
Kimi gerçek dedi kimisi yalan
Dünyada görmedim böyle bir plan
Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Gezdim İstanbul'u İzmir Ankara
 Şadırvanlı Handa kaldı bu para
 Bu nasıl dalgadır bu ne dubara
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Bilsem gelmez idim ben bu Tarsus'a
 Bu gamlı gönlümü koymazdım yasa
 Haber verdim inzibata polise
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok. (Bakiler, 2011, 211-212)

Bu hırsızlık olayından bizar olan Veysel ehli dil olanların yani gönül ehli, gönül insanı olanların asla bunalmayacağını, bu tür olayların onları yıldıramayacağını söyleyip tevekkül eder. Ancak kötülük yapanların yaptıklarının yanlarına kâr kalmayacağını; mutlak adaletin yani Allah'ın adaletinin bir gün tecelli edeceğine olan güveninin tam olduğunu ifade eder ve oda kapısının kilitli olduğunu, cüzdanın cepte bulunduğunu, fakat içinin boş olduğunu belirterek bu işin bir muammaya dönüştüğünü ve bu sorunun çözüleceğine dair ümidinin de kalmadığını, boşuna üzülmemesi gerektiğini, hatta uzun süreli uykuya daldığı için suçun biraz da kendisinde olduğunu belirtir:

Ehli dil olanlar asla bun'almaz
 Herkesin ettiği yanına kalmaz
 Bu ne muammadır hiç kimse bilmez
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok

Olan oldu Veysel boşuna yanma
 Sana kim dedi ki uyu uyanma
 Sılaya gitmeyi severim amma
 Kapı kitli cüzdan cepte para yok. (Bakiler, 2011, 211-212)

Âşık Veysel'in yaka silkdiği, irkildiği ve nefret ettiği belâların başında cehaletin çirkin ve karanlık yüzü gelmektedir. Ona göre bütün problemlerin, sıkıntı ve belaların kaynağı cehalettir. Veysel cahilin sözünü kuru bir lafa, kültürsüz insanın külünü dahi bir yalana benzetmekte ve kültürsüz insan dünyaya hükümdar olsa bile onun arzu ve hedefinin de bir yalandan ibaret olacağını belirtmektedir.

Aldanma cahilin kuru lafına
 Kültürsüz insanın külü yalandır

Hükmetse dünyanın her tarafına

Arzusu hedefi yolu yalandır. (Bakiler, 2011, 65):

Veysel, cahil, bilgisiz insanları “dız-dız eden sineklere” benzetmektedir. Cahil insanlardan hiçbir fayda gelmeyeceğini, “yalnızca okuma-yazma bilmenin de cahillikten kurtulmaya yetmeyeceğini” anlatmaya çalışmaktadır. Ona göre önemli olan kâmillik ilmini öğrenmektir. Kâmillik ilmi ise; olgunlaşma, eksiksiz ve kusursuz olma, kendini bilme, millet birliğine hizmet etme gayretidir (Bakiler, 2011, 65):

Kar suyundan süzen çeşme göl olmaz

Gül dikende biter diken gül olmaz

Diz diz eden her sineğin bal'olmaz

Peteksiz arının balı yalandır.

Cahil okur amma âlim olamaz

Kâmillik ilmini herkes bilemez

Veysel bu sözlerin halka yaramaz

Sonra sana derler deli yalandır.

Âşık Veysel, toplumun yozlaşmasından, köklerinden uzaklaşmasından, asırlardır devam edegelen milletimize özgü değerleri kaybetmeye başlamasından, kısacası toplumun erozyona uğramasından dolayı üzüntü duymuş ve bu üzüntüsünü de zaman zaman şiirlerinde dile getirmiştir. Bu toplumsal değişim süreci Türk aile yapısını da etkilemiş ve bu süreçte anne-babalar çocuklarından bekledikleri ilgiyi, yardımı, sadakati göremez olmuşlardır. Veysel, artık atasına sahip çıkan evlatların çok az bulunduğunu ve anne-babaların evlatlardan fayda beklemelerinin boşuna olduğunu söyler. (Tek, 2016, 330) ve bunu da şöyle ifade eder:

Evlattan uşaktan fayda bekleme

Binde bir bulunur o da tekleme (Kaya 2011, 221)

Yine Türk örfünün en önemli özelliklerinden biri de büyüğe gösterilen saygı ve sevgidir. Toplumun bütün bireyleri, başta anne-babaya olmak üzere kendisinden yaşça büyüklere saygıda ve hürmette kusur etmemelidir. Onların bulunduğu ortamlarda, sözlerine, davranışlarına ve hareketlerine dikkat etmelidir. Aile içerisindeki huzur, mutluluk ve devamlılık da aslında buna bağlıdır. (Tek, 2016: 330) Ancak;

Ağlasam ağlanmaz, gülsem gülünmez

Yusam temizlenmez, silsem silinmez

Ata nedir, baba nedir bilinmez

Atayı, babayı sayan kalmadı (Kaya 2011, 177)

Dünya tebdil oldu, durum değişti

Kimi aya gider, kimi cennete

Dünya güzellendi, itibar düştü

Anne baba yoksun kaldı hürmete (Kaya 2011, 169)

diyen Veysel, değişen dünya ile birlikte artık bu toplum kuralının da tarih olduğunu belirtir ve bu çağda uzaya gidildiğini, dünyanın mamur edildiğini, dünyanın değiştiğini ve bazıları için cennete evirildiğini fakat bu değişimle birlikte ata nedir, baba nedir bilmeyen yeni bir neslin türediğini ifade eder ve bundan da son derece üzülür ve dertlenir.

2. Âşık Veysel’in Nasihatnâme Türündeki Şiirleri

Âşıkların hemen hepsi bir sorumluluk hissi ile hareket ederek nasihatnâme türünde şiirler yazmaya/söylemeye ve şiirleri aracılığı ile çeşitli konularda öğütler vermeye gayret etmişlerdir. Veysel’i de bu konuda aynı tavır içerisinde görmekteyiz. Kendisi başta sosyal meseleler olmak üzere saygı, sevgi, inanç, düşünce, davranış, söz-sohbet, gayret, çalışma, tecrübe gibi pek çok hususta kanaatlerini belirtmiş ve kimi tavsiyeleriyle insanlara yol göstermişti. (Kaya, 2004, 86)

Daha önce de belirtildiği gibi Âşık Veysel, Türkiye’nin en önemli meselesi olarak cehaleti/eğitimsizliği, zarureti/fakirliği ve ihtilafı/ayrımcılığı görür. Bu düşüncesini de şiirlerinde en güzel biçimde dile getirmiştir. Yine buna karşılık çözüm önerileri de sunmuş; özellikle eğitim, kalkınma ve birlik-beraberlik vurgusu yapan şiirler söylemiştir. Onun bu içerikteki şiirleri burada ele alınacaktır.

Âşık Veysel’in cehalete düşman olması, Türkiye’nin ana meselelerine kafa yormasından Türkiye’yi mamur ve müreffeh görmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Veysel’e göre cehalet, gafletimizi emziren, geri kalmamızı tetikleyen felaketler halkasıdır. 20. Yüzyıl gaflet ve dalalet asrı değildir. Bazı milletlerin aya ulaşma gayreti karşısında uyanmak, derlenip toparlanmak ve ayağa kalkmak vaktidir. (Bakiler, 2011, 65)

“Uyan Gafletten” şiirinde yirminci asır Türkiye’sinde insanların gafletten uyanmalarını, dünyanın uzaya gittiği çağda gaflet uykusundan uyanmak gerektiğini belirtmiştir. Yalnızca rençberlikle, hayvan gütmekle ilerlemenin olamayacağını, insanların artık gözlerini açması, uykudan uyanması, fabrikalar kurulması, üretimin başlaması gerektiğini salık vermektedir. Çalışkanlıkta arının ve karıncanın örnek alınmasını, fakir ve yetim çocukların okutulmasını, dinimizin de bunu tavsiye ettiğini, “İdrak eyle hidrojeni atomu derken de” artık bilim ve teknoloji peşinde koşmak gerektiğini öğütler:

Devr-i Cumhuriyet, asırı yirmi

Uyan bu gafletten, uyuma yurttaş

Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten, uyuma yurttaş

Bırak sar-öküzü varsın yayılsın
Set çekme gözlere herkes ayılsın
Her köşeye bir fabrika koyulsun
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş

Yürüyen yolcuyu çekme geriye
Dikkat et karıncaya arıya
Gidiş böyle kavuşamam Huriye
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş

Destekle fakırı, okut yetimi
Bu hayırlar dinimizce kötü mü
İdrâk eyle hidrojeni atomu
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş

Hiçbir şey bilmezsen dik biraz kavak
Boş gezene derler serseri savak
Yumma gözlerini dünyaya bir bak
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş. (Özen, 2018, 196-197)

Bu gafletten uyanmanın, cehaletten sıyrılmanın, ataletten kurtulmanın sırlı formülü ise Veysel'e göre eğitimde ve eğitim yuvası olan okullardadır. Okulları cennet meyvesine benzeterek aslında buralardan elde edilecek olan fennin ve bilimin insanı daha çok Allah'a yaklaştıracığına inanmaktadır. Yine ilim-irfan yuvası denilen okullara kızların da gönderilmesini arzu eder:

Oku benim cici yavrum
Okul cennet meyvesidir
Okuldadır türlü sanat
Medeniyet membasıdır

Yürü yavrum okuluna
Altın bilezik koluna

հիկմետ - Hikmet - حکمت

Hem kızına hem oğluna

İlim-irfan yuvasıdır. (Bakiler, 2011, 66)

Âşık Veysel'e göre; ilim ve irfan, yeni neslimizde birlik-beraberlik ruhu doğuracak, böylece ülkemiz birtakım sıkıntılardan kurtulmayı başaracaktır. Yalan, iftira, düşmanlı, gerginlik yerini aydınlığa bırakacak; ülkemiz feraha ve felaha kavuşacaktır. Birlik-beraberlik çok hoştur, insanlara huzur verir, toplumu mest eder. Okul ve fabrika, Veysel'in ısrarla üzerinde durduğu ve şiirlerinde bahse konu edindiği mevzulardır. Türkiye'nin refahı ve felahı eğitime ve üretime bağlıdır. Bunun için, cemiyette temayüz edecek olan kurumlar ise okullar ve fabrikalardır. Veysel kendi sözünden çok emindir. Sözü'nün mantık terazisinde tartılmasını, eğer buna uymazsa cezalandırılmasını ister ve vatandaşların niçin birbirlerine düşman edildiklerini sorgular:

İtimat edersen benim sözüme

Gel birlik kavline girelim kardaş

Birlik çok tatlıdır, benzer üzümüne

İçip şerbetini duralım kardaş

Son verelim iftiraya bühtana

Kardeşane sevişelim can cana

El birlikle çalışalım vatana

Çok okul, fabrika kuralım kardaş

Veysel'in sözleri kanun dışı mı?

Mantığa uymazsa kesin başımı

Bana düşman etmiş vatandaşımı

Sebebi ne ise soralım kardaş. (Alptekin, 2009, 145)

Âşık Veysel, düşmanlığın ve geri kalmışlığın nedenini cehalette ve cehaletin emzirdiği gaflette ve dalalette görür. Ona göre Türkiye, kültür birliğini sağlamadan, kardeş kavgalarına son vermeden, ilim-irfan yolunda ciddi adımlar atmadan çağdaş medeniyet seviyesine ulaşamaz. (Bakiler, 2011, 67)

Tamamen cehaletten kaynaklanan mezhep kavgalarının millet hayatımızdaki facialarını çok iyi kavrayan Âşık Veysel, bu çekişmelerin, dövüşmelerin yok olup gitmesi için çalıp söylemiştir:

Hedef alıp dövüştüğün kardaşın

Seni yaralıyor attığın taşın

Topluma zararlı yersiz savaşın

Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız. (Bakiler, 2011, 69)

Âşık Veysel hiç şüphesiz her Müslüman gibi Hz. Ali'yi yürekten sevmiş, Muaviye'nin türlü hilelerle halifeliği zapt etmesini esefle karşılamıştır. Yine Kerbelâ'da Yezit tarafından şehit edilmiş olan Hz. Hüseyin için şiirler söylemiş, yüreği acılarla dolup taşmıştır. Ancak Veysel ne 1400 yıl önce Arap topraklarında geçen kanlı olayları yeniden gündeme getirmekte bir fayda görmüş ne de gelip-geçmiş bir vahşetin kanlı kâtillerini Anadolu'da, kendi soydaşları arasında aramak gafletine düşmüştür. Anadolu'da yaşayan Türk milletinin mensuplarının birbirlerini "Yezit" ve "Kızılbaş" diye suçlamalarına, böylelikle düşman tohumlar saçılmasına ömrü boyunca karşı çıkmıştır (Bakiler, 2011, 70).

Âşık Veysel Allah'a inancı ve peygambere sevgisi tam olan mümin ve muvahhit bir insandır. Türk-Kürt, Alevi-Sünni ayrımcılığından ve ihtilafından oldukça mustarıptır ve aslında bütün bu unsurların hep birlikte Türkiye'yi inşa ettiklerini, hep beraber şehir ve gazi olduklarını belirtmektedir. Bu konuda kimsenin suçlanamayacağını bölücülük yapılamayacağını, eğer yapılırsa da bunun bir çıkar uğruna yapıldığını ifade eder ve bütün halkımızı bir ve beraber olmaya ve temelde de insan olmaya davet eder:

Allah birdir, Peygamber hak

Rabbül âlemdir mutlak

Senlik benlik nedir bırak

Söyleyim geldi sırası

Kürdü, Türk'ü ne Çerkez'i

Hep Âdem'in oğlu kızı

Berberce şehit, gazi

Yanlış var mı ve neresi

Yezid nedir, ne Kızılbaş

Değil miyiz hep bir kardaş

Bizi yakar bizim ataş

Söndürmektir tek çaresi

Şu âlemi yaratan bir

Odur küllü şeye kadir

Alevî-Sünnilik nedir
Menfaattır varvarası

Veysel, sapman sağa sola
İkilikten gelir belâ
Sen Allah'tan birlik dile
Dâvâ insanlık dâvâsı. (Bakiler, 2011, 159-160)

Âşık Veysel nasihatnâme türünde seslendirdiği “Şaşma Gönül Doğru Yoldan” adlı şiirinde ise insanlara doğru yoldan şaşmamalarını, insanlara iftira atmamalarını, helalinden çalışıp üretken olmalarını, kötüden-hileden uzak durmalarını, hırs gütmemelerini, sıkıntılı işlere girmemelerini, el malına güvenmemelerini ve her daim sabır göstermelerini öğütler.

Şaşma gönül doğru yoldan
Meydan almaz kuru bühtan
Saz çalarlar sarı telden
Yanık gelir ses ıraktan

Ölün olur dirin olur
Her hususta kârın olur
İki cihan yerin olur
Ayrılmazsan doğru yoldan

Çalış kazan helalinden
Feragat et el malından
Gelip geçen evvelinden
Ne götürmüş azdan çoktan

Sohbet etme kötü ile
Güreş etme katı ile
Gitme hırsın atı ile
Sakın hileden tuzaktan

Veysel sözün bir söz olsun
Çokça sabır hırs az olsun

հիքմետի - Hikmet - حکمت

İnce eğir ip düz olsun

Geçeceksin bu taraktan. (Özen, 2018, 168)

“Kulak ver sözüme dinle vatandaş” şiirinde ise Veysel bütün vatandaşlara, Türk insanına, kadınına, erkeğine çok yerinde ve manidar öğütlerde bulunur. “Leyleğin ömrü laklak ile geçer” misali laklak edip ömür tüketenlerden, heva-heves ile gülüşenlerden ve tembel insanlardan uzak durun der. Her daim ileriye bak, işini sağlam yap, saçma sapan sözlere kanma ve aldırma; Allah her daim çalışanların yardımcısıdır. Yine uzak görüşlü ol, hep ileriye bak; insanlık yolundan dışarı çıkma. Allah elbette rahimdir, rahmandır, cömerttir; ancak çalışmayıp hep geçmişi konuşanlara ve bununla avunanlara ekmek vermez. Yine bu şiirinde kafanı nafile işlerle yorma, dünya boş deyip sakın oturma, adımını hep ileriye at; refaha, huzura, mutluluğa ve başarıya kavuşanlara yoldaş ol, her daim onlarla ol:

Kulak ver sözüme dinle vatandaş

Uyma laklak edip gülüşenlere

Meşgul eder seni işinden eyler

Karışırısın tembel perişanlara

Adım at ileri geriye bakma

Bir sağlam iş tut da elinden bırakma

Saçma sapan sözler hep delip takma

Allah'ın yardımı hep çalışanlara

İleriye gören geriye bakmaz

İnsanlık yolundan dışarı çıkmaz

Allah cömert amma ekmek bırakmaz

Oturup geçmişi konuşanlara

Veysel der kafanı nafile yorma

Dünya fani değil çöküp oturma

Adım at ileri avara durma

Yoldaş ol refaha kavuşanlara. (Özen, 2018, 123)

Sonuç

Âşık Veysel Şatıroğlu her şeyden önce bir gönül insanıdır; ayrıca sanatçıdır, yurttaştır ve bir eğitimcidir. O’nun en önemli özelliği şiirlerinde insan sevgisini ve tabiat temasını mükemmel biçimde birleştiren işlemedir. Şiirlerinde insan olmayı ve insan kalmayı önceler. Onun için yurttaşlık önemlidir ve her yurttaşın yerine getirmek zorunda olduğu görevleri vardır; yurdunu sevmek, insanları sevmek, işini benimsemek, çalışmak, üretmek, eğitim görmek ve ahlaki normlara uymak gibi.

Veysel şiirlerinde hep birlik ve beraberliğe vurgu yapar, insanlar arasında ayırım yapmaz; birleştirici ve yapıcıdır. O farkında olmadığı halde pek çok insan onu örnek almıştır, birçok âşık onu üstat bilmiştir, onun gibi olmayı erdemlilik kabul etmiştir. Aslında onun duruşu, onun duyusu, onun hissediş, onun ifadeleri ve ifade ediş biçimi âşıkların tarihi misyonunun bir gereğidir ve bu görevi o hakkıyla yerine getirmiştir.

Âşık Veysel yetiştiği kültür ortamı ve beslendiği değerler açısından Anadolu’da var olan Türkmen-Alevi geleneğine mensuptur. Ancak o bu özelliğini hiçbir zaman ayrıştırıcı bir özellik olarak görmemiş ve ayrımcılık yapmamıştır. Belki bu duruşu farklı kesimlerden eleştiri de almıştır. O taraf olmamakla itham edilmiştir. Ancak onun tarafı bellidir ve onun ilkeleri vatani sevmek, bölücülüğe pirim vermemek, okumak, çalışmak, yurdunu ve insanını sevmek, görevini layıkıyla yerine getirmektir. O tavrını Anadolu insanının bir olmasından, iri olmasından, diri olmasından yana koymuştur. Veysel yalnızca bir kesimin değil bütün Türk halkının gönlüne girmiş, insanlara yalnızca hakikati söylemiş, onlara doğru mesajlar vermiş ve bir sanatçı duyarlılığıyla toplumsal barışın, huzurun ve kardeşliğin temininde kendisini görevli addetmiştir.

Sosyal içerikli şiirlerinde kimi ahlaki normlar üzerinde durmuş ve özellikle de ata-babaya saygı, büyüklere hürmet, küçüklere şefkat gösterilmesini öğütlememiş ancak bu saygı ve sevgi ortamının da değişen dünya ve toplum şartlarında erozyona uğradığından yakınmış, bu hâl ile dertlenmiş ve ahlaki değerlerin bozulmasından, insanların tembel tembel yatmasından şikâyet etmiştir.

Bu çalışma vesilesiyle Âşık Veysel’in bir aydın ve sanatçı sorumluluğu içerisinde toplumun hangi problemlerini öne çıkardığı ve bunlara ne türden çözüm önerileri sunduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit neticesinde onun cahillikten, tembellikten, fakirlikten, ikilikten/bölücülükten çok mustarip olduğu; buna karşılık eğitimi, okulu, fabrikada üretimi, birlik ve beraberliği öncelediği ve ifade edilen problemlere karşı bir çözüm önerisi olarak sunduğu da görülmüştür. Ayrıca onun şiirleri aracılığıyla topluma verdiği nasihatler içerisinde yalandan, riyadan, iftiranadan, hırstan, boş konuşmaktan, tembel insanlarla beraber olmaktan ve büyüklere hürmetsizlikten uzak durulması gerektiği gibi ahlaki öğütler de yer almaktadır.

Kaynakça

- Alptekin, Ali Berat. *Âşık Veysel*. Ankara: AKM Yayınları, 2009.
- Bakiler, Yavuz Bülent. *Âşık Veysel*. Sivas: Buruciye Yayınları, 2011.
- Günay, Umay. *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayıncılık, 1992.
- Kara, Ruhi vd. "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Eğitim". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [Erzurum-TAED]* 46 (2011), 127-144.
- Kaya, Doğan. *Âşık Veysel*. Ankara: Akçağ Yayıncılık, 2011.
- Özen, Kutlu. *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*. Sivas: Orka Matbaacılık, 2018.
- Tek, Recep "Edebiyat-Toplum İlişkisi Bağlamında Âşık Veysel'in Şiir Dünyası". *SUTAD* 40 (2016), 327-350.